

אמר רב: מילתא דאמרי, שהשוחט חייב אף משום צובע — אימא בה מילתא אוסיף בה טעם, דלא ליתו דרי בתראי שלא יבואו הדורות הבאים וליחכו וילעגו עלי.

שהרי לכאורה יש לתמוה על מה שאמרת כי שוחט חייב משום צובע:

צובע בשחיטה — במאי ניחא ליה? מה צורך יש לו בצביעת הבשר.⁽¹⁾

ואמינא: **ניחא ליה דליתווס, שיצטבע בית השחיטה בדמא, כי היכי דליחזוה אינשי, שיראוהו האנשים, וידעו מתוך הצבע האדום**

שבה. וזו אכן היתה במשכן, שהרי נטלו את נשמת התחשים והאילים המאדמים.⁽⁸⁾

עה-ב והוינן בה לרב: וכי רק **משום צובע, אין.** ואילו **משום נטילת נשמה לא** מיחייב? והרי ודאי שנטילת נשמה גם היא מלאכה, כמו שהרגו את האילים והתחשים והחלזון.

ומתריצין: **אימא כך** אמר רב: השוחט חייב **אף משום צובע.** והנפקא מינה, שאם שחט בשוגג חייב שתי חטאות.

ולפי זה מתורץ גם מה שמנתה המשנה את השוחט כמלאכה בפני עצמה, שאינה כלולה בצובע האמור במלאכות הצמר].

במשכן? והרי ביחס לחלזון אמרנו לעיל שאין חייבין עליו משום נטילת נשמה. ואת התחשים והאילים המאדמים לא היו שוחטין אלא רק לצורך העור שלהם, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דפטור עליה לרבי שמעון?

ותירץ, דכיון שאי אפשר לפשוט העור אלא רק לאחר נטילת נשמה, הוי נטילת הנשמה מלאכה הצריכה לגופה, שהוא שוחט לצורך העור. וכמו הקוצר והטוחן שעושה זאת לצורך התבואה והאכילה.

1. הקשה **המנחת חינוך** [מוסך השבת מלאכת הצובע ס"ד], מאי קשיא להגרמא? דאף דלא ניחא ליה, והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכל מקום, הא רבי יהודה מחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם רב סובר כן. וכי מאן דסבר כרבי יהודה ולא כרבי שמעון [דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה] מחכון עליה? והביא **המשנת אדם** הלכות שבת כלל כ"ד ס"א **דהחוכא הוא, משום דאין דרך צביעה בכך, והרי הוא כמו צובע פתו, דבודאי פטור.**

ובביאור הלכה סוף סי' ש"כ הביא מהאור זרוע **דהצביעה היא בעור של בית השחיטה, דלא הוי אוכל.**

ובנשמת אדם הלכות שבת כלל כ"ד ס"ג כתב בשם **החכם צבי** דכיון שהבשר שנשחט בשבת אסור באכילה משום מעשה שבת, לא הוי בכלל אוכל, ולכן חייב על צביעתו. **ובאגלי טל** ביאר כונת **החכם צבי**, שהדם האסור באכילה אוסר את כל הבשר.

ובקהלות יעקב סי' מ' תירץ, דהא דאין צביעה באוכלין היינו כשהצביעה היא לצורך תיקון המאכל והשבחתו. אבל אם למשל אחד יצבע תפוח להראות בזה טיבו של הצבע, יש בו משום צובע אעפ"י שהוא על מאכל. כיון שנעשה לשם צביעה ולא לשם תיקונו של האוכל. והוא הדין בדם השחיטה, שאינו מתכוין להשביח את המאכל עצמו ע"י הצבע, אלא עושה זאת כדי שאנשים יראו את הצבע האדום ויקנו מהבשר. הילכך הוי בכלל צובע, על אף שעושה זאת באוכל.

8. הקשה **הריטב"א** היכן היתה נטילת נשמה

מולח לצורך ביתא, מליחה רגילה של בשר בבית — לא משוי איניש מיכליה עין! אינו מולח אדם את מאכלו, הבשר הדרוש לו למאכל ביתו ולא לשימור, עד שיתקשה כעץ. ופחות מכך לא הוי עיבוד.

שנינו במשנה: והממחקו והמתחכו.

אמר רבי אחא בר חנינא: השף בין העמודים של אכסדרה, העשויה חלונות חלונות בין עמוד לעמוד, ושייף את קרקעית החלון כדי שיהא חלק ונוח לישען עליו — חייב משום ממחק.⁽³⁾

אמר רבי חייה בר אבא: ג' דברים סח לי רב אשי משמיה דרבי יהושע בן לוי:

א. המגרר, משפסף ראשי כלונפות לחדדם, ומקפיד שיהיו כולם בגודל אחיד, בשבת, חייב משום מחתך.

ב. הממרח רטיה בשבת, מחליק את המשחה שעל התחבושת — חייב משום ממחק.

[כך נראה לפרש לכאורה. ובדברי המפרשים והפוסקים לא מצאנו במפורש התייחסות

הטרי שהיום נשחטה הבהמה, וליתו, לזכנו ויקנו מיניה.⁽²⁾

שנינו במשנה: והמולחו והמעבדו.

והוינן בה: היינו מולח והיינו מעבד? ! שהמליחה אף היא צורך העיבוד, ולמה נמנו כשתי אבות מלאכות.

ומתריצין: רבי יוחנן וריש לקיש, דאמרי תרווייהו: אפיק הוצא חד מינייהו, שאכן אין צורך למנותם כשתיים, ועייל במקומה מלאכת שירטוט, שהיא סימון המקום שרוצה לכתוב או לחתוך בצורה ישרה. וכך עשו במשכן בחיתוך העורות.

אמר רבה בר רב הונא: האי מאן דמלח בישראל חייב משום מעבד.

רבא אמר: אין עיבוד באוכלין! [ומדרבנן אסור. תוד"ה אין].

אמר רב אשי: ואפילו רבה בר רב הונא שחייב על המלחת הבשר, לא אמר זאת אלא דקא בעי ליה במקום שהוא צריך את הבשר המלוח לאורחא, שיוצא לדרך, ואז הוא מולח מלח הרבה כדי לשמר את הבשר, וזוהי צורת עיבוד שחייבים עליה. אבל אם

2. ולפי זה בשוחט לעצמו לצורך העור, שאינו צריך לצביעת הבשר, אינו חייב משום צובע. ובהכי מיירי שוחט דמתניתין. ריטב"א.

3. תוס' ד"ה השף, חולקים על רש"י, וסוברים שאין בשפשוף האבן משום ממחק. אלא מבארים שהיה העור מונח על העמוד, והיה שף אותו ומחליקו, שאז חייב עליו משום ממחק.

והר"ן הקשה, א"כ מה שייך לומר דחייב "משום ממחק", והרי זהו ממחק גופיה? ועל פירוש רש"י הקשה, למה אינו חייב משום בונה אם היה זה בבית, כמו בהיתה לו גבשושית ונטלה [לעיל עג ב]! ?

ועיין קרבן נתנאל אות פ' שיישב דעת רש"י. ועיין היטב בלשון הר"ן שמשמע ממנו שמלאכת ממחק משמעותה פישוט העור, באמצעות החלקתו.

אמר רבי יהודה: **האי מאן דשקיל אקופי מגלימי**, שמוציא מהאריג חוטים בולטים שנשארו כתוצאה מקשר שנעשה שם, או שמוציא קש וקיסמים שנשתרכבו לתוך הבד בשעת האריגה — **חייב משום מכה בפטיש**.

והני מילי, דוקא דקפיד עליהו שלא ישארו בכד.

שנינו במשנה: **והכותב שתי אותיות**.

תנו רבנן: **כתב אות אחת גדולה, ויש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות רגילות** — פטור. כיון שלא כתב שתי

למשחה, ויש לשונות בדבריהם שנראה כי המדובר הוא בהחלקת הרטיה עצמה, וצריך עיון את מה הוא מחליק וכיצד הוא מחליק].

ג. **המסתת את האבן בשבת**, שמחליק אותה לאחר שנחצבה — **חייב משום מכה בפטיש**, שזו היא גמר מלאכתה.⁽⁴⁾

אמר רבי שמעון **בן קיסמא אמר רבי שמעון בן לקיש: הצר** ⁽⁵⁾ **צורה בכלי לנוי** [בכלי גמור, ועומד לכך שיוסיפו עליו את הצורה], **והמנפח בכלי זכוכית**, בזכוכית מהותכת חמה הוא מנפח במפוח ועושה ממנה כלי — **חייב משום מכה בפטיש**.⁽⁶⁾

עיקר הכלי אלא תיקנו והרחיבו כרצונו ע"י נפיחתו.

ורא"מ הורוויץ תירץ שיש שני סוגי בנין: יש בנין שעיקרו הוא חיבור חלקים, וזה חייב גם בכלים. ויש בנין של עשיית חלל כגון הכא, במנפח כלי זכוכית, שבו בעיני דוקא כחלל המשכן, שהיה חלל המחובר לקרקע. וכעין זה כתב בשפת אמת.

והגרא"ז מלצר בספרו אבן האזל, מבאר שיש בכל אב מלאכה שני יסודות: האחד מהות המלאכה, והשני, צורת עשייתה.

ולדוגמא, במלאכת בונה.

מהות המלאכה היא בניית בית, ואילו צורת עשיית המלאכה היא צירוף חלקי הבית זה לזה. וכמו במשכן, שמהותו היתה בניית בית, וצורת עשייתו היתה על ידי חיבור קרשי המשכן זה לזה.

כל מלאכה שיש בה את שני היסודות, מהות המלאכה וצורת עשייתה, הרי היא אב, וכל שיש בה רק את אחד מהם — הרי היא תולדה.

ולכן, העושה אהל בשבת חייב משום תולדת בונה ולא משום אב, כי בעשיית אהל יש רק

4. רש"י. ותוס' בד"ה והמסתת, מבארים דמיירי שהאבן כבר מרובעת ומתוקנת אלא שמיפה אותה ע"י שרטוטים ולכן אין בזה משום מחתך וממחק.

5. כתב בקהלות יעקב סי' מ' דמיירי שחוקק בגוף הכלי צורה בלא צבע, ולכן אין בזה משום צובע. ומכל מקום קשה, למה לא יתחייב משום כותב, שהרי מבואר ברמב"ם פי"א הי"ז שהרושם רשמים וצורות בכותל כדרך שהציירים עושים חייב משום כותב.

והביא מהמרכבת המשנה שיש לחלק, שדוקא ברושם על הכותל או על הנייר חייב משום כותב, אבל בצר על הכלי אין זה בגדר כתיבה, ועיין בקהלות יעקב שם שביאר הטעם בזה.

6. הקשו תוס' לעיל עד ב בד"ה חביתא, למה לא יתחייב הנופח בכלי זכוכית משום בונה [לשיטתם שם דאפילו בכלי הוי בונה אם הוא בנין גמור].

ובמרכבת המשנה תירץ דמיירי שלא עשה

וקמשמע לן, שתנא קמא הוא רבי מנחם ברבי יוסי.

שנינו במשנה: **הבונה, והסותר, המכבה, והמבעיר, והמכה בפטיש.**

רבה ורבי זירא דאמרי תרווייהו: **כל מידי דאית ביה גמר מלאכה — חייב משום מכה בפטיש.**

שנינו בסיפא דמשנה: **הרי אלו אבות מלאכות.**

ומבארין: **הא דקתני "אלו" — לאפוקי**

אותיות כפי שהיה במשכן, שכתבו אות אחת על קרש זה ואת שניה על הקרש השני כדי לסמן שהוא בן זוגו.⁽⁷⁾

אבל, אם מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתים — חייב! כי חשיבותה של מלאכת המחיקה היא בהכנת המקום לכתובת שתי אותיות, וכאן הרי יש כאן מקום לשתי אותיות.⁽⁸⁾

אמר רבי מנחם ברבי יוסי: וזה חומר במוחק מבכותב!

דומה לפחות לצורת עשיית מלאכת בונה.

7. בפירוש המשניות לרמב"ם פי"ב כתב שהיו כותבין על הקרש הראשון א' ועל השני ב' וכן עד עשרים [שבכל צד במשכן היו עשרים קרשים].

והקשה באבני נזר או"ח סי' קצ"ט ס"ח, א"כ למה חייב רק על שתי אותיות, והרי גם בכתובת אות אחת היה תועלת במשכן, ומה עדיפות יש לשתי אותיות על אות אחת.

8. הקשה בתוס' הרא"ש, ממה נפשך: איך היה במשכן? אם מחקו אות אחת שנכתבה בטעות וכתבו אות אחרת במקומה, אם כן גם במוחק על מנת לכתוב אות אחת סגי. ואם מחקו שתי אותיות למה חייב על אות אחת כשהיא גדולה?

ותירצו, שלעולם מחקו גם אות אחת בלבד לפעמים, אלא שכיון שצריך שיהא מוחק על מנת לכתוב, מסתבר שאין להחמיר במחיקה שהיא מלאכה הנעשית במחשבת כתיבה, יותר מאשר בכתובה עצמה. ולכן צריך שיהיה מוחק שתי אותיות על מנת לכתוב שתי אותיות.

וכתב הרא"ש דמבואר בתוספתא שאין צריך למחוק דוקא אות אחת, אלא אפילו מחק דיו

יסוד אחד, של מהות מלאכת בונה, שהיא עשיית בית, הדומה למהות מלאכת בונה. אבל אין בו את היסוד השני, של צורת עשיית המלאכה, שהרי עשיית אהל היא על ידי פריסת יריעה אחת, ואין בה צירוף חלקים.

וכמו כן, העושה גבינה בשבת חייב גם הוא משום תולדת בונה, לפי שהוא מקבץ את פרודות החלב הנוזלי ומצרפם להיות גוש מוצק אחד, ובזאת הוא דומה לצורת העשייה במלאכת בונה, שהיא צירוף חלקים, אך אינו דומה למהות מלאכת בונה, שהרי אינו עושה בית.

אבל כל שאין בו את אחד היסודות, שאין בו לא את המהות של עשיית בית ולא את צורת עשיית המלאכה של צירוף חלקים, אין לחייבו משום בונה.

וכך הוא הנופח בכלי זכוכית, שאינו עושה בית, ואינו מצרף חלקים, אלא רק נופח בזכוכית החמה ומייצר את הכלי בנפיתתו בחומר. וכיון שאין בו אף אחד משני היסודות של בונה אין לחייבו משום בונה.

ומה שאמרו שיש בנין בכלים זה רק בלוקח חימר ומצרף את חלקי החימר זה לזה, או שמצרף חלקי עץ וכדומה זה לזה, שבכך הוא

מדרכי אליעזר, **דמחייב על תולדה במקום אב שתי חטאות.**⁽⁹⁾

שנינו במשנה: הרי אלו אבות מלאכות **ארבעים חסר אחת.**

שהרי כבר אמרנו לעיל [עג ב], שהמנין שנקטה משנתנו הוא לידע כמה חטאות הוא חייב. ובאה הסיפא להשמיענו שאם עשה אבות אלו ועשה עמהן גם תולדות אינו חייב עליהן חטאות נפרדות, אלא מביא קרבן שיכפר על האב ותולדותיו כולן.

ומבארין מדוע חזר התנא ושנה את מנין המלאכות אחר שכבר שנה אותו ברישא:

לאפוקי מרבי יהודה.

דתניא: רבי יהודה מוסיף את השובט, שמכה בשבט על חוטי השתי כדי לישר אותם. ואת המדקדק, שמכה על חוטי הערב המתוחים מדאי, כדי שיתרפו וישתלבו יפה באריג.⁽¹⁰⁾

[לשונו של רש"י כאן ובתחילת מסכת בבא קמא מורה לכאורה כי אליבא דרבנן העושה אב ותולדותיו מביא קרבן רק על האב, ולא על תולדותיו. אך דבר זה תמוה ביותר, כי הרי גם התולדה היא חטא המחייב קרבן אלא שהיא יכולה להתכפר יחד עם האב באותו הקרבן.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה:

שובט — הרי הוא בכלל מיסך! שעינים של שובט ומיסך הוא סידור חוטי השתי.

אך עיון בלשונו של רש"י בדף ו ב בד"ה חייב, מוכיח כי כוונתו של רש"י היא לומר שאין התולדה מחייבת קרבן בפני עצמו במקום שעושה אותה בהעלם אחד עם האב, אבל ודאי שהיא צריכה להתכפר בקרבן יחד עם האב].

מדקדק — הרי הוא בכלל אוריג! שהמדקדק הוא חלק ממלאכת האריגה.

ולא דמי לזורה ובורר ומרקד דלעיל [עג ב] שנמנים כשלשה אבות, אף על פי שמהות שלשתם היא תיקון האוכל על ידי הפרדת הפסולת ממנו.

שנפל על הספר כדי לכתוב במקומו שתי אותיות נמי חייב.

שרק ל"ט חטאות יתכן להתחייב בשבת, ואם היו חייבין על תולדה במקום אב היה יותר מל"ט חטאות?

וביאר הרא"ש דלכאורה לא היה מקום לחייבו על מחיקת דיו גרידא, כי הרי במשכן לא היתה מחיקת דיו אלא רק מחיקת אות. אלא, כיון שהאות שנכתבה בטעות כמאן דליתא דמי, ועיקר החיוב הוא בשביל ההכנה לכתובה, הילכך אפילו מחיקת טשטוש דיו נמי חייב עליו.

ותירץ תוס' הרא"ש דמרישא הוה אמינא כי התנא נחת רק למנינא דאבות, שבהם לא יתכן יותר מל"ט חטאות, אבל ע"י תולדות יתכן יותר. הלכך צריך לאשמעינן בסיפא דגם עם התולדות אין יותר מל"ט חטאות.

9. לכאורה ממנינא דרישא כבר שמענו זאת,

10. וממנינא דרישא לא הוה שמעינן לאפוקי

מצניעו, רק הוא חייב אם הוציאו. אבל אדם אחר שהוציאו אינו חייב עליו, שלגביו לאו מלאכה היא.

גמרא:

ומבארין: **כל הכשר להצניע דקתני — לאפוקי מאי?**

רב פפא אמר: לאפוקי דם נדה, שאין מצניעין אותו.

מר עוקבא אמר: לאפוקי עצי אשרה, עצי אילן שנעבד לעבודה זרה.

ומבארין: **מאן דאמר דם נדה, כל שכן עצי אשרה דלא מצניעין,** שהרי הם אסורין בהנאה ומאוסים וחייבים לאבדם מהעולם.

ומאן דאמר עצי אשרה סבר, דוקא עצי אשרה לא מצניעין. **אבל דם נדה מצנע ליה לשונרא** [חתול], שיאכלנו.

ואידך סבר: כיון דחלשא גורם לחולשה, שהמאכיל דם אדם לחתול נחלש בשל כך, הילכך **לא מצנע ליה.**

אמר רבי יוסי בר חנינא: האי דקתני במתניתין שדבר שיש בו שיעור שרוב האנשים מצניעין אותו בשל כך חייבים כולם על הוצאתו, ואפילו אדם עשיר שאינו מחשיב אותו עקב שיעורו הקטן — **דלא כרבי שמעון.**

משום דחלוקים הם לשלש פעולות, הנעשות בשלשה שלבים, ובשלשה מצבים של האוכל והפסולת, ובזה אחר זה.

זורה הוא בתחילה בקשין, שמפריד אותם מהגרעינים באמצעות הרוח. ובורר הוא לאחר מכן בצרורות העפר והאבנים המעורבים בין גרעיני התבואה שמוציא אותם בידיו מתוך התערובת. ומרקד הוא לאחר מכן לאחר שנטחנה התבואה ונעשתה קמח שמנפה אותה בנפה מהקליפות של גרעיני התבואה.

עיין ברש"י כאן ובריטב"א כתב עפ"י רש"י במשנה [עג א] שהחילוק הוא דזורה הוא ע"י הרוח ובורר ביד ומרקד בנפה.

מתניתין:

ועוד כלל אחר אמרו:

כל הכשר להצניע, דבר שראוי להצניעו ולשמור עליו כי הוא משמש לצורך האדם, **ומצניעין כמוהו,** שיש בו שיעור שבגללו רוב בני אדם מחשיבים אותו ועשויין להצניעו, **והוציאו בשבת** מרשות לרשות בשוגג — **חייב הטאת עליו,** אפילו אם הוציאו אדם עשיר שאין הדבר חשוב בעיניו [ולהלן יתבארו השיעורים לכל מיני דברים].

וכל דבר שאינו כשר חשוב להצניע, ואין מצניעין כמוהו, והוציאו בשבת — אינו חייב על הוצאתו אלא המצניעו. אותו אדם שהדבר חביב עליו וחשוב בעיניו עד שהוא

מבוררת כל כך בתורת מלאכה לא תני להו אע"ג שהן אבות מלאכות. תוס' ד"ה חסר.

מדרכי יהודה, דהוה אמינא דחשיב רק מלאכות חשובות, אבל שובט ומדקדק שאינן מלאכות

המוציא עצה, שהוא תבן של מיני קיטניות, שיעורו הוא — **כמלא פי גמל**. שהוא גדול יותר מפי פרה. אבל המוציא עצה כמלא פי פרה אינו חייב, לפי שאינה ראויה למאכל פרה.

המוציא עמיר, קש של שבלים [עין תוס'] יש פרק כירה ההבדל בין קש לתבן] — **כמלא פי טלה**, שהוא גדול יותר מפי הגדי [דלהלן]. כי העמיר אינו ראוי למאכל הגדי, ולכן משערין בטלה.

עשבים, שהם רכים יותר, וראויים בין לטלה ובין לגדי, חייבים עליהם אפילו בשיעור הקטן של **כמלא פי גדי**.

עלי שום ועלי בצלים, אם הם לחים שראויים רק למאכל אדם⁽¹⁾ שיעורם — **כמלא פי הגדי** שהוא השיעור של כל מאכל אדם לכל מלאכות שבת.

ואם הם **יבשים**, שראויים אף למאכל גדי שיעורם — **כמלא פי הגדי** שהוא פחות מכגורגרת.

וכל אלו, **אין מצטרפין זה עם זה** לשיעור שלם. כגון, אם הוציא תבן פחות ממלא פי פרה והעצה משלימה את השיעור החסר, אינו חייב, **מפני שלא שוו בשיעוריהן**.

ובגמרא מבואר שרק העצה, ששיעורה גדול מהתבן, אינה מצטרפת להשלים לתבן לשיעור מלא פי פרה. אבל להיפך, התבן,

דאי רבי שמעון, האמר: [לקמן במשנה עו ב] **לא אמרו כל השיעורין הללו** [שנשנו להלן, שעל אותן שיעורין חייבין] **אלא למצניעיהן** בלבד. כלומר רק סתם אנשים, שרגילים להצניע כשיעור הזה, הם חייבין עליו. אבל אדם עשיר, שאינו רגיל להצניעו, אינו חייב עליו אלא בשיעור יותר גדול.⁽¹¹⁾ שנינו במשנה: **וכל שאינו כשר להצניע**.

אמר רבי אלעזר: **הא מתניתין — דלא כרבי שמעון בן אלעזר**.

דתניא: **כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר:** כל דבר שאינו כשר חשוב להצניעו, ואין מצניעין כמוהו. והוכשר לזה, לאדם אחד שהחשיבו והצניעו. **ובא אחר והוציאו — נתחייב זה במחשבה של זה!** שבגלל אותו אדם שהחשיבו והצניעו, חייבין כולם על הוצאתו.

ואילו מתניתין קתני שרק המצניעו חייב עליו, ואילו שאר בני אדם פטורין.

מתניתין:

המשנה מתחילה לבאר את השיעור של דברים שונים לענין חיוב הוצאה:

המוציא תבן, שיעורו הוא — **כמלא פי פרה**. כי תבן הוא מאכל פרה, ולפיכך שיעורו בה, שאינו חייב עד שיוציא תבן כשיעור שהפרה יכולה למלא את פיה.

1. רש"י. והריטב"א מפרש דלחים חזי נמי לגדי, ומכל מקום משערין באדם, לפי שכל דבר

11. תוס' בד"ה הא, דייקו שרש"י בסוגיין מפרש כן, אולם לקמן [עו ב] מפרש רש"י שיטת רבי שמעון בדרך אחרת, עיי"ש.